

NILS-ERIC SANDBERG:

Akuten kan bli långvård

Risken är stor att bankakuten övergår i långvård om staten inte avvecklar sitt engagemang snarast möjligt. Annars kan det gamla socialistiska målet – förstatligande av affärsbankerna – och total politisk styrning av investeringarna bli verklighet.

Staten bör därför överta fastighetskrediterna och panterna. Då får bankerna tillbaka sina pengar och kan fungera utan konkurrensstörande stöd och utan risk för politisk styrning av kreditgivningen.

Nils-Eric Sandberg är ledarskribent på Dagens Nyheter.

Vi ska förstatliga affärsbankerna så att vi kan styra investeringarna!

Detta var ett favoritkrav från en stark opinion på varje socialdemokratisk partikongress under sextio- och sjuttio-talen. Med stor möda avstyrde partiledningen banksocialiseringen: Den var ideologiskt riktig men besvärlig och taktiskt olämplig – just nu.

– Vi ska nog socialisera, men vi får inte basunera ut det på gator och torg, varnade Sträng.

Nu ser vi en repris på sjuttio-talet. Då förstatligade borgerliga regeringar varv och stålföretag för att skydda dem från följderna av en sanslös överbeskattning. Nu försöker dagens borgerliga regering rädda bankerna sedan fastighetsbranschens lånebubbla spruckit. Följden kan bli att socialdemokratin får den banksocialisering partiet ville ha, men slipper besväret att genomföra den själv.

Orsakerna till bankernas förluster är välkända. På åttiotalet lånade alla glatt ut. Huvuddelen av krediterna gick till fastighetsbolag, av det enkla skälet att industrin hade gott om pengar efter devalveringsvinsterna och inte behövde låna.

Förväntningar om fortsatt stigande fastighetsvärden genererade nya krediter till nya köp som drev vinstförväntningarna upp ett varv till i spiralen – etc, etc. Krediterna beviljades mer på marknadsvärden än på låntagarnas återbetalningsförmåga. Tyska banker har följt den omvända principen och sluppit kreditförluster.

De mest våghalsiga krediterna gavs av finansbolagen. Bankerna betalade, i sista hand, eftersom de finansierade finansbolagen genom att garantera deras upplåning på penningmarknaden.

Titt i historien

"Kom så olyckans år 1907 med den stora finans- och byggnadskrisen." Så står det i Piratens novell "Millionären". Piraten var utbildad affärsjurist. Han beskriver både krisen 1907–08 och den finansbubbla under första världskriget som ledde till kraschen 1921. Novellen kom av trycket 1965.

Den ekonomiska historien är fylld av finanskriser som visar att dagens krasch mest är en repris på det förgångna. En titt i historieboken skulle gett de flesta i bankledningarna tydliga varningar. Men ingen tycks ha tittat bakåt.

En titt i historieboken skulle gett de flesta bankledningarna tydliga varningar.

Att finanskrisen helt beror på avregleringarna är mer en ursäkt än en orsak. Till stor del kan den förklaras med okunnighet om ekonomisk historia, och inkompetens i kreditbedömningarna.

Vad hjälper det banken att "marknadsvärdet" på fastigheterna överstiger belåningen om hyror inte räcker för räntorna? Ty vem vill köpa ett fastighetsbolag om intäkterna inte täcker kostnaderna?

Bankerna har förlorat ca 100 miljarder kr 1990–92. Därmed har de mist huvuddelen av det egna kapitalet. "Förluster" är ännu ett oklart begrepp; en del är realiserade, andra bara befarade. Men eftersom fler och fler företag går i konkurs ökar stocken krediter som inte ger räntor. Därmed eroderas bankernas intäktsbas; förlusterna täcks inte av intäkter utan måste tas på resten av det egna kapitalet.

En våldsamt garanti

Staten har först garanterat bankernas (och bostadsinstitutens) alla förpliktelser. Staten garanterar alltså att alla som satt in pengar i banken och lånat pengar till banker och kreditinstitut ska ha sina fordringar skyddade.

Det är ett våldsamt löfte. Skuldstocken i banker och bostadsinstitut uppgår till drygt 1 800 miljarder kr. Staten garanterar den med skatteuttaget ur en BNP som i år blir aningen över 1 400 miljarder kr.

Sedan har staten garanterat nödvändigt stöd till banksystemet. Via garantier, lån eller tillskott av aktiekapital ska staten stötta banker som får betalningsproblem. Syftet är att hindra uttagsstormningar mot bankerna, och därmed skydda betalningssystemet i ekonomin.

Goda skäl talar för ett sådant stöd. Trettiotaldepressionen började med att betalningssystemet i USA fallerade. Drygt 5 000 banker gick omkull 1930–32, eftersom centralbanken inte försörjde dem med likviditet. Den läxan har politikerna lärt sig.

Det oklara stödet

Exakt hur ska staten stödja bankerna? En internationell överenskommelse säger att bankerna ska ha ett eget kapital motsvarande minst 8 procent av utlåningen från 1993. Tre banker – Nordbanken, Första Sparbanken, Gotabanken – har gått under gränsen. Fler kan komma.

Reglerna för det statliga stödet är klart och tydligt mycket oklara. Staten ska kunna sätta in aktiekapital, eller garantera nyemissioner, eller ge lån. I princip ska lånen återbetalas – inte av bankens medel utan av aktieägarnas pengar, vilket måste innebära utdelningarna.

Regeringen har som huvudambition att inte bli ägare till en bank. Stödet ska styras av denna restriktion.

Hur ska detta gå till?

Antag att ett par affärsbanker till snart väntas gå under 8-procentsgränsen. Det får inte hända: ty om det händer kan de inte längre låna upp på den internationella kapitalmarknaden, kanske inte heller delta i interbankmarknaden. Därmed får de svårt att serva svenska exportföretag. Kanske tvingas de säga upp lån i utländsk valuta till svenska kunder. Följden skulle bli en konkurskedjereaktion.

Detta får inte hända. Alltså måste staten sätta in nytt kapital. Lån duger inte, lån kan inte bokföras som eget kapital i balansräkningen. Förlagslån kan bara upptas som 50 procent av eget kapital.

Staten kan garantera en nyemission. Men om marknaden inte ställer upp måste staten gå in.

Staten som ägare

Det är svårt att se hur staten kan sätta in ägarkapital i bankerna utan att glida in i en ägarroll. Även om staten skulle gå in med aktier med lågt röstvärde har staten i praktiken utslagsröst, eftersom den sitter på pengarna.

Vidare ska stödet inte kunna användas hur som helst. En övervakning är nödvändig. Vem kan svara för den, annan än staten?

Här ligger politikernas dilemma: Hur ska staten kunna gå in med ägarkapital i bankerna utan att ta på sig ägaransvaret, och därmed styra bankerna? Regeringen undviker noga all diskussion om denna fråga i alla papper om bankkrisen — åtminstone de offentliga.

Ett exempel. Antag att företagen fortsätter emigrera medan arbetslösheten stiger. Antag vidare att styrelsen för en storbank beordrar bankledningen att främst finansiera företagens utlandsinvesteringar, eftersom det ger mest pengar. Antag så att riksdagen röstar om mandatet för statens representater på bolagsstämman, och att staten står för huvuddelen av bankens kapital. Kommer banken att få driva sin strategi oberoende av riksdagsmajoriteten? Givetvis inte.

Det är svårt att se hur staten kan sätta in ägarkapital utan att glida in i en ägarroll.

Visserligen skriver skatteministern i propositionen att staten inte ska äga bankerna. Men när staten kontrollerar ägarkapitalet får den svårt att avstå från ägarrollen. Eller på vems mandat ska bankens styrelse och ledning agera?

Beslutet om bankstöd sätter ingen gräns i tid eller pengar för statens engagemang. Regeringen vill ändå lägga en viss restriktion på bankerna genom att i princip kräva återbetalning. Enligt skatteministern är det inte bankerna utan aktieägarna som ska betala, via utdelningen. Kan det fungera?

Socialisternas dröm

Hittills har bara en liten del av vinsten gått direkt till aktieägarna, medan resten har reserverats. Om stödet ska återbetalas i rimlig tid måste utdelningen öka betydligt. Därmed blir det svårare för bankerna att bygga upp det egna kapitalet igen. Och

staten måste förlänga sitt engagemang. Bankerna måste ju få hjälp att klara 8-procentsgränsen för att kunna arbeta på den internationella kapitalmarknaden.

Antag nu att Sverige åter får en socialdemokratisk regering. Partiet har en sjuttioårig socialiseringstradition som ledningen frångått då och då främst av taktiska skäl. Den nya regeringen övertar ett statligt ägarkapital som bör ge majoritet i de flesta affärsbankerna. Samtidigt lider landet av arbetslöshet eftersom de flesta

---

En finansiell förlust på 100 miljoner – eller miljarder – innebär inte att reala resurser för samma belopp förloras.

---

industriinvesteringarna emigrerat. Industribasen har krymt. En stark opinion inom partiet kräver statliga investeringar, främst för sysselsättningens skull.

Vem kan tro att en socialdemokratisk regering då avstår från att använda kontrollen över bankerna som instrument att styra kapital till "sysselsättningseffektiva" investeringar som garanterat stannar i landet?

Regeringen kan försöka styra investeringarna till branscher och regioner som ger maximal röstmässig avkastning. Följden kan bli att företag som vill investera i regioner nära storstäder och universitetsstäder får svårt att få lån. Den politiska allokeringen av krediter och investeringar kan färga bilden av det svenska industriklimatet, driva på emigrationen och få utländska investerare att tveka en andra och en tredje gång.

Den stora felräkningen

Här ligger en risk för reala förluster.

Massmedias rapportering om bankernas förluster har varit missvisande. Tidningar, radio och TV har beskrivit kreditförluster på 100 miljarder som förluster i levnadsstandard. "Vi löntagare får betala för bankdirektörernas spelande. Pengarna har försvunnit."

Vad massmedia – och nästan alla i debatten – inte förstår är skillnaden mellan finansiella och reala förluster. Om banken A har lånat ut 100 miljoner till B och inte får pengarna tillbaka förlorar banken. Men om B köpt för 200 miljoner och tvingats sälja för 100 miljoner har någon annan vunnit lika mycket som B har förlorat.

Finansiella affärer är som ett poker-spel: Den enes vinst är den andres förlust.

Men, det viktiga: En finansiell förlust på 100 miljoner – eller miljarder – innebär inte att reala resurser för samma belopp förloras. De förlustbringande husen och företagen står kvar, omärkta av miljardrullningen. Den produktionsapparat som skapar resurser åt oss har inte minskat för att bankerna förlorat pengar.

Visst, vi har förlorat nästan 20 procent av industriproduktionen på tre år. Industriinvesteringarna har fallit brant. Men detta beror inte på att bankerna har förlorat pengar. Finansiella förluster är inte liktydiga med förluster i produktionskapacitet.

Däremot: Om de finansiella förlusterna skadar betalningssystemet i ekonomin kan följden av detta bli att produktionen störs och investeringar uteblir. Då förlorar vi realt.

Antag att staten nu, efter prövning av fall till fall, sätter in pengar i bankerna –

för att hålla dem vid liv, men inte så mycket att aktieägarna gynnas (enligt propositionen). Följden blir först rent godtycke. Banken A gynnas men inte banken B. Sedan kan banksystemet försvagas: Staten skyddar i första hand de svagaste bankerna, håller dem vid liv och reducerar därmed de bättre bankernas konkurrenskraft.

Allvarligare är att staten sedan fastnar i bidragsgivarrollen. Staten blir snart huvudägare och nyckelfinansiär i flera banker. Om staten drar sig ur blir följden fallssemang och akut finanskris. Alltså måste regeringen vänta med att avveckla den statliga ägarrollen.

Väntan kan bli lång. Den kan sluta med en socialisering av affärsbankerna, och ett instrument för total politisk styrning av investeringarna.

Enda alternativet är att staten ger bankerna ett engångsstöd och sedan raskt drar sig ur.

Lös ut fastigheterna!

Huvuddelen av bankernas förlustkrediter ligger i fastighetsbolagen. Staten bör helt enkelt lösa ut fastighetseländet från banken. Dvs: Staten bör överta fastighetskrediterna, och panterna.

Bankerna får tillbaka sina pengar och kan fungera, utan konkurrensstörande stöd och utan risk för politisk styrning av kreditgivningen.

Staten blir sittande med ett gigantiskt fastighetsbestånd. Det är inte farligt; bättre politisk styrning av hissreparationer än av krediter till investeringar.

I sista hand står skattebetalarna för notan. Det gör de alltid, i en sluten ekonomi. Men det är inte rimligt att en del ska vinna och andra ska betala.

När staten köpt ut fastighetskrediterna från bankerna, och övertagit fastigheterna, bör staten emittera aktier i fastighetsbolagen till nollkurs till skattebetalarna, i proportion till deras insats.

Alternativt kan staten i gengäld för stödet ge skattebetalarna konvertibler eller optioner, att lösas in mot aktier i bankerna. På så vis blir statens stöd till bankerna ingen nettoomfördelning till bankernas nuvarande ägare.

Om staten tar över banksystemet kan kreditgivningen och därmed investeringarna styras efter politiska beslut. Investeringarna hamnar där regeringspartiet har mest röster att vinna. Röda och gröna galningar i vågmästarpositioner kan styra krediterna till sina favoritprojekt.

Hur många företag vill då stanna kvar i Sverige — och hur många kommer hit från utlandet?

Det viktigaste är att bankakuten gör en finansiell blyxtinsats och inte blir finansiell långvärd.